

Socialtjänsten blir uppringd av Samuels mamma som vill ha en möte om sonen. Anledningen är att Samuel, enligt mamman missbrukar alkohol sedan flera år. Han bor med sin mamma och nu tycker hon att situationen är ohållbar. Även Samuel tycker att han har alkoholproblem och behöver hjälp.

Steg 1: Omvandla informationen till en fråga som kan besvaras

Socialekreteraren träffar Samuel och mamman tillsammans en gång, därefter enbart Samuel enligt hans önskemål. Först samlar socialekreteraren in basinformation. Hon informerar Samuel och hans mamma om att utredningen kommer att ta en viss tid beroende på hur akuta problemen är och att de ska undvika att förhastat komma fram till vilka eventuella insatser som kan behövas.

Samuel berättar först om sin skolsituation. Han ska snart börja sista året på gymnasiet. Förra året hade han hög frånvaro men fick trots det betyg i alla ämnen. Frånvaron berodde på att han ofta var så trött och bakfull att han försov sig. Istället för att göra sina läxor spelade han datorspel eller tittade på TV. Han slutade också med sina fritidsintressen.

Därefter kommer samtalet in på missbruket. Samuel brukar vara berusad 2-4 gånger i veckan oftast i samband med att han festar och dricker alkohol tillsammans med sina kompisar. Vid ett tillfälle i våras fördes han akut till sjukhus med en promillehalt på 2,9. På grund av alkoholmissbruket har Samuel inga pengar, är ofta trött, bråkar och är otrevlig mot mamman. Mamman säger att hon inte orkar längre. Oron för vad som kan hända Samuel när han dricker gör att hon känner sig utbränd. Därför har Samuel bott hos en släkting utanför stan under sommaren och han har fått läkemedel XX – ett läkemedel som minskar risken för återfall i alkoholmissbruk – av en läkare på vårdcentralen. Nu har Samuel varit nykter i några veckor.

Samuel kan inte bo kvar hos morfadern när skolan startar om några veckor eftersom det inte går att dagpendla och vill bo hos mamman. Men mamman vill inte att han flyttar hem därför att hon inte litar på att han slutat dricka och inte orkar med allt bråk om skolan och till exempel om disk och städning. Istället föreslår hon att Samuel ska flytta till något stödboende.

Precisera problemen och rangordna

Därefter undersöker socialekreteraren Samuels missbruksproblematik och livssituation grundligare och använder då två olika standardiserade bedömningsmetoder: AUDIT för att identifiera skadligt missbruk och ADAD för att kartlägga Samuels livssituation.

När Samuel svarar på de 10 AUDIT-frågorna, räknas poängsumman ihop. Han får 21 poäng och överskrider därmed gränsen 19 poäng eller högre, när en fördjupad utredning och eventuell behandling rekommenderas för män. AUDIT visar också att Samuel under det senaste året varje vecka har fått minnesluckor efter att ha druckit alkohol och att flera personer oroat sig över hans drickande.

När socialekreteraren genomfört ADAD-intervjun och sammanställt svaren får hon en bättre bild av problemens art men också av vilka styrkor och resurser som Samuel har. Samuel har känt ganska stor oro för problemen med mamman den senaste månaden. Det bedömer socialekreteraren som positivt eftersom det kan motivera Samuel att förändra sin situation. Samuel skattar högsta poäng (3) för både problemens omfattning och hjälpbehov för sitt alkoholdrickande. I samtalet kring resultatet berättar Samuel att han vill ha behandling för sina alkoholproblem. Han vill vara nykter det sista året på gymnasiet för att kunna avsluta gymnasiet med bra betyg. Dessutom vill han kunna umgås med sina kompisar utan att dricka alkohol och ägna sin fritid till annat än att sitta framför datorn, t.ex. spela basket som han tidigare tränade regelbundet.

Fallbeskrivning från Kunskapsguiden: Samuel 19 år

Till det positiva hör också att Samuel tagit egna initiativ för att försöka sluta dricka. Dels har börjat medicinera med läkemedel XX och tillsammans med mamman kontaktat socialtjänsten för att få hjälp. Dels har han lyckats hålla sig nykter i flera veckor under sommaren då han bodde på landet hos sin släkting. Den oro som han känner för att återvända till stan och vännerna som dricker alkohol regelbundet visar dessutom att han har en viss insikt i sina problem.

Samuel får rangordna sina problem och socialsekreteraren gör sedan följande sammanfattning av Samuels situation: . Det huvudsakliga problem är att Samuel missbrukar alkohol. Det har lett dels till alkoholförgiftning och dels till att han har försummat skolarbetet (skolk och bristande läsläsning). Dessutom har det orsakat att relationen med mamman försämrats. Samuel har fått läkemedel XX för att minska risken för återfall, men han behöver ytterligare hjälp för att klara av att hålla sig nykter när terminen börjar. Samuel bekräftar att socialsekreteraren har uppfattat hans situationen på rätt sätt.

Socialsekreteraren reflekterar över Samuels problem och ställer sig följande frågor:

1. Vilka behandlingsinsatser finns för unga som missbrukar alkohol? Vilka av dessa har visat goda effekter?
2. Hur effektivt är läkemedel XX för att minska risken för återfall och finns det andra preparat som har lika god eller bättre effekt?
3. Vilka insatser finns för att stärka det sociala nätverket för missbrukande ungdomar/unga vuxna och vilka effekter har dessa?
4. Vilka insatser finns med syfte att förbättra och förstärka familjerelationerna för unga med missbruk och vilken effekt har dessa?

Sedan försöker hon hitta svaren på frågorna och undersöker då vilka typer av behandling för alkoholmissbruk som finns i kommunen. Sex olika typer av insatser finns tillgängliga, varav några genomförs i kommunens egen regi och några är upphandlade. I vårdgivarkatalogen där behandlingarna rangordnas rankas KBT-behandling och 12-stegsbehandling högst.

Socialsekreteraren känner sig mer osäker över vad som kan stärka Samuels sociala nätverk. Den andra frågeställningen omformuleras till en fråga om hur Samuel kan förebygga återfall i missbruk genom att stärka sina kontakter med icke missbrukande kamrater.

För den tredje frågan måste socialsekreteraren ta hänsyn till socialförvaltningens riktlinjer för insatser till vuxna missbrukare. Där rekommenderas att anhöriga erbjudas hjälp i större utsträckning, oavsett om den anhörige missbrukaren själv genomgår behandling eller inte.

Fallbeskrivning från Kunskapsguiden: Samuel 19 år

Frågorna från socialsekreteraren specificeras och formuleras så konkret som möjligt och med hjälp av följande schema.

Målgrupp och problem	Vad kan du erbjuda för hjälp?	Alternativ?	Vad vill du uppnå?	
Om en ung man (18-25 år) med alkoholmissbruk	Får KBT-behandling	Eller 12-stegsbehandling	Vilken av insatserna har bäst effekt när det gäller utfall som nykterhet eller minskat alkoholintag?	1.
Om en ung man (18-25 år) med alkoholmissbruk	Får läkemedel XX	Eller annat medicinskt preparat	Vilken av dessa har bäst effekt för att förebygga återfall i missbruk?	2.
Bland unga män (18-25 år) med missbruk och kamratproblem	Vilken är den mest effektiva insatsen för att de ska få nya positiva fritidsupplevelser och nya kamrater		Som skyddar från att återfalla i missbruk?	3.
Om en ensamstående mamma med en son 19 år som missbrukar alkohol där det ständigt är bråk i hemmet	Får samtalsbehandling tillsammans	Eller var för sig	Vilken av dessa insatser har bäst effekt på när det gäller förbättrade utfall i fråga om minskat bråk i hemmet, minskad oro från mamman samt ökat positivt umänge?	4.

Steg 2: Sök bästa tillgängliga kunskap för att besvara frågan

Fråga 1 och 2: Socialsekreteraren går till Socialstyrelsens *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård* dels för att söka kunskap om KBT- och 12-stegsbehandling, dels för att ta reda på hur effektivt läkemedel XX är att förebygga fortsatt alkoholmissbruk samt för att ta reda på om det finns andra preparat eller behandlingsmetoder för unga personer med missbruk.

Fråga 3: Hur man ska hjälpa unga vuxna att aktiviera sig under fritiden? På Google hittar socialsekreteraren en broschyr från Ungdomsstyrelsens som hänvisat till forskning. Där står ”Vuxenledda, schemabundna aktiviteter, som ofta karaktäriseras av att de ställer krav på koncentration, ansträngning och förkovran, leder oftare till en gynnsam social utveckling för ungdomar – till skillnad från ostrukturerade, mer spontana aktiviteter, som inte inkluderar vuxna och medvetet lärande.” Detta styrker socialsekreteraren i att hon är på rätt spår, men det finns 25 referenser i broschyren från olika år och det är svårt att bedöma kvaliteten på forskningen. Hon kontaktar därför metodutvecklaren som fått utbildning i att göra sökningar efter forskning i vetenskapliga databaser. Metodutvecklaren har fått liknande förfrågningar av andra kollegor och planerar att kartlägga vilken vetenskaplig kunskap som finns om insatsernas effekter samt att följa upp och dokumentera resultat av de uppföljningar som gjorts med dessa typer av insatser. Svaret på socialsekreterarens fråga kan alltså dröja.

När det gäller fråga 4 bestämmer sig socialsekreteraren för att inte göra en sökning efter relevant forskning utan istället följa rekommendationen i de lokala riktlinjerna.

Steg 3: Värdera kunskapen utifrån tillförlitlighet och användbarhet

Enligt Socialstyrelsens *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård* har medicinering med läkemedel XX effekt enskilt men kan kombineras med psykosocial behandling (evidensgrad 1). Exempel på behandlingsmetoder som har visat effekt är motiverande samtal (MI), kognitivt beteendeterapeutiska metoder (KBT) och 12-stegsbehandling. Specifika metoder har bättre effekt än ospecifika, stödjande.

För personer med mindre allvarliga missbruksproblem har intensiteten och längden på behandlingen ingen större betydelse medan behandlingsresultatet för personer med ett mer omfattande missbruksproblem blir bättre med mer behandling. Eftersom Samuel har en hög AUDIT-poäng uppfattar socialsekreteraren att Samuels missbruk är allvarligt. Det finns alltså ett visst forskningsstöd för att anpassa behandlingens omfattning efter missbrukets svårighetsgrad (evidensgrad 2).

I socialförvaltningens riktlinjer för insatser till vuxna missbrukare anges att snabba reaktioner är av stor betydelse vid beslut om åtgärder och behandlingsinsatser samt att unga personer alltid ska erbjudas insatser som syftar till full rehabilitering. I den lokala öppenvården finns behandlare med KBT-inriktning, som också är utbildad i MI, och som arbetar med unga personer med missbruksproblem.

I riktlinjerna anges också att läkemedel XX goda effekter vid alkoholmissbruk. Ett annat exempel på effektiv läkemedelsbehandling är läkemedel YY där båda har högsta evidensgrad 1.

Steg 4: Väga samman kunskapskällorna med den egna professionella kompetensen, den berörda personens problem, unika förutsättningar och önskemål

Passar den aktuella klienten med metoden

Socialsekreteraren stämmer av de rekommenderade insatserna med det hon nu vet om Samuels styrkor och svagheter. Hennes bedömning är att Samuel som person väl överensstämmer med den målgrupp som de olika rekommenderade insatserna avser. Han är exempelvis väl motiverad till behandling; han har på eget initiativ ordnat med läkarkontakt för medicinering med läkemedel XX och kontaktade tillsammans med mamman socialtjänsten för mer hjälp, han har lyckats hålla sig nykter i flera veckor då han har bodde hos sin släkting och han oroar sig för återfall.

Eftersom Samuel har klarat av att vara nykter under flera veckor på egen hand bedöms han inte vara i behov av daglig behandling utan behandling 1–2 gånger i veckan bedöms som tillräcklig. Han kan då också gå i skolan, vilket är hans huvudsakliga mål. Eftersom Samuel har påbörjat en förändring på egen hand bör insatserna syfta till att stärka honom så att den positiva utvecklingen kan fortätta. För att Samuel ska lära sig att identifiera och hantera situationer där det finns risk för återfall är individuell KBT-behandling ett rimligt behandlingsalternativ, ett annat alternativt är motiverande samtal.

Informera och involvera klienten

När socialsekreteraren träffar Samuel nästa gång presenterar hon behandlingsalternativen och vilket vetenskapligt stöd dessa har. Samuel anser att hans problem i relationen med mamman har koppling till hans alkoholmissbruk och han tror därför att mammans oro kommer att minska och att relationen kommer att bli bättre om han håller sig nykter under en längre tid.

Fallbeskrivning från Kunskapsguiden: Samuel 19 år

Socialekreteraren frågar om Samuel är intresserad av att återuppta basketträningen igen och om hon kan hjälpa honom på något sätt. En möjlighet är att hitta en kontaktperson som stöttar Samuel på fritiden. Efter att diskuterat alternativet säger Samuel att han provar själv.

Socialekreteraren frågar också vad Samuel tycker om att hon kontaktar mamman för att erbjuda henne en kortare tids stödkontakt. Samuel säger att han tycker att det är bra.

Beslut

Socialekreteraren och Samuel kommer överens om följande:

1. Samuel får individuell KBT för att få stöd i vardagshandling av risksituationer för alkoholberusning. Behandlingen planeras omfatta 10-20 tillfällen, vilket kan förlängas. Samuel kommer att kallas till ett första möte inom två veckor.
2. Samuel ska återuppta basket-träningen inom en månad.
3. Mamman får en stödkontakt vid fem tillfällen som innefattar information om alternativa förhållningssätt för att öka möjligheterna till positiva samspel.
4. Samuel fortsätter med läkemedelsbehandling av läkemedel XX.

Steg 5: Följa upp insatsen och sträva efter att förbättra arbetet

I samband med att man fattar ett gemensamt beslut om vilket stöd Samuel ska få formuleras också ett antal kriterier för vad som ska anses vara att insatserna fungerat vid ett återbesök efter en månad. Då är målet att Samuel:

- går till skolan varje dag
- är fortsatt nykter
- börjat på basket-träning
- Samuel och hans mamma ska ha ett minst ett samtal varje dag som slutar utan konflikt som de är överens om.

Långsiktiga mål att följa upp efter sex månader och ett år är att Samuel:

- får betyg i alla ämnen
- har minst en kamrat som inte dricker eller i varje fall inte varje helg
- har lägre problemskattning och hjälpbehovsskattning i ADAD
- att en AUDIT-intervju visar på poäng som är 10 eller lägre.

De kortsiktiga målen hade alla uppnåtts vid återbesöket efter en månad. Man kommer därför överens om att träffas om ytterligare två månader. Samma mål finns då kvar men ska ha kompletterats med att han också ska ha träffat nya kamrater som som inte dricker alkohol, eller i varje fall inte dricker alkohol varje helg.

Vid återbesöket efter tre månader berättar Samuel att han efter några veckors KBT-behandling druckit sig berusad flera gånger med de gamla kamraterna och att han inte har gått till skolan under flera dagar. Han berättade att han förstått att det är svårast att inte dricka när han var på krogen och på fester med kompisar. Han ville egentligen fortsätta träffa sina kamrater men alla festade mycket. Samuel berättade också att han ibland har svårt att be om hjälp och att han säger att han klarar mer än vad han faktiskt gör. Läkemedel XX tycktes inte heller ha någon effekt längre. Samuel och socialekreteraren kommer överens om att han behöver mer insatser än två behandlingssamtal i veckan. Socialekreteraren bokade gemensamt möte med behandlaren och Samuel för en ny bedömning. Det ledde också till att Samuel fick träffa en läkare för ny medicinsk bedömning.

Vid återbesöket efter ytterligare tre månader har Samuel genomgått KBT-behandling i öppenvård, tre dagar per vecka. Medicinen läkemedel XX har ersattas av läkemedel YY, som också har påvisat effekt vid alkoholberoende. Efter påbörjad behandling med läkemedel YY

Fallbeskrivning från Kunskapsguiden: Samuel 19 år

---

tycker Samuel att det har fungerat bra och han har inte haft något återfall. Han går också i skolan. Han har flyttat till en bekant och uppger att han har fått bättre kontakt med sin mor.

Vid återbesöket efter sex månader får Samuel besvara både AUDIT och ett särskilt självskattningsformulär, som Samuel och socialsekreteraren skapat utifrån olika områden eftersom det är för tidigt att använda ADAD-uppföljningsformuläret. Skalan är konstruerad utifrån 5 skalsteg där 0 är inget problem och 4 är mycket stort problem. Svaren visar att Samuels skattning av problem sjunkit inom områdena Alkohol/Narkotika (1), Familj/vänner (0) och Psykiskt mående (1). Områdena Arbete/studier och Boende skattar han likadant som vid första skattningstillfället, det vill säga att de innebär litet (1) respektive inget problem (0) –AUDIT-uppföljningen visar minskat alkoholdrickande vilket både för Samuel och socialsekreteraren är godkänt eftersom det ligger nära målsättningen.

Som avslutning bokar man en ny tid först tre månader för en vanlig uppföljning och sedan sex månader framåt i tiden för att följa upp hur det gått, med en ADAD-uppföljningsintervju. Om Samuel känner behov att träffa socialsekreteraren innan uppföljningsdatumen så kommer han att ta kontakt.